

KULTŪRINĖ KOMPETENCIJA TEIKIANT PACIENTAMS SLAUGOS PASLAUGAS

Kornelija Tamutytė, Rita Urbanavičė, Natalija Istomina

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Sveikatos mokslų institutas

Raktažodžiai: slaugytojų kultūrinė kompetencija, kultūrinis pagrindas, kultūrinis sąmoningumas, kultūros žinios, kultūrinis jautrumas, kultūriniai įgūdžiai.

Santrauka

Vykstantys neramumai, didėjanti migracija bei globalizacija padidino daugelio tautų kultūrinę įvairovę. Įvairių tautybių žmonės susiformavę skirtingą požiūrį į sveikatą, ligą, skirtingus sveikatos poreikius ar lūkesčius. Slaugytojai turi prisitaikyti prie kultūrinės įvairovės augimo, tobulinti tarpkultūrinės kompetencijos įgūdžius, gilinti kultūrinės žinias ir įgūdžius, ugdyti kultūrinį jautrumą, kad galėtų parengti ir taikyti į pacientą orientuotą ir kultūriškai pritaikytą slaugos planą pacientams, nepaisant jų kultūrinių, etninių, religinių ar kitokių skirtumų.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti kultūrinę kompetenciją teikiant slaugos paslaugas pacientams.

Metodai. Mokslinės literatūros paieška atlikta PubMed, Google Scholar duomenų bazėse. Pagal atrankos kriterijus buvo atrinktos 25 viso teksto publikacijos, atitinkančios tyrimo temą. Atlikta tiriamoji mokslinės literatūros apžvalga ir analizė.

Rezultatai. Kultūrinės kompetencijos žinių srityje dažniausiai naudojamos tokios sąvokos kaip kultūrinis sąmoningumas, kultūros žinios, kultūrinis jautrumas, kultūriniai įgūdžiai, kurios yra svarbios teikiant slaugos paslaugas kitų kultūrų pacientams. Daugelio pacientų įsitikinimus, elgseną, susijusią su sveikata ir liga, nulemia jų kultūrinės vertybės. Pacientai, nepriklausomai nuo rasės, religijos, įsitikinimų, vertybių ar tikėjimo, turi gauti kokybiškas slaugos paslaugas. Slaugytojas privalo būti kultūriškai išprusęs, suvokti skirtingų kultūrinių pagrindų pacientų įsitikinimus apie sveikatą ir ligą, gebėti nustatyti slaugos poreikius, nes tai turi įtakos ne tik teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų kokybei, bet ir paslaugų gavėjo – paciento sveikatai.

Įvadas

2022 m. pradžioje Lietuvos Respublikoje gyveno 147

valstybių piliečiai bei asmenys, kurie turėjo galiojančius jų teisinę padėtį Lietuvos Respublikoje patvirtinančius dokumentus [1]. Didžioji dalis migrantų nėra europiečiai, todėl jų tikėjimas, kultūrinė kilmė ir kultūra skiriasi nuo mūsų, europiečių, tikėjimo ir kultūros. Slaugytojai yra sveikatos priežiūros specialistai, kurie daugiausia bendrauja su pacientais. Atsižvelgus į vis didėjančius migracijos srautus bei skirtingų etninių grupių įvairovę, šiuolaikinei sveikatos priežiūrai būtina slaugytojų kultūrinė kompetencija ir jos aktualumas tik didės. Svarbu, kad slaugytojai suprastų tarpkultūrinės kompetencijos svarbą, būtų susipažinę su jos sąvokomis bei gebėtų teikti kokybiškas paslaugas, nepriklausomai nuo žmogaus religijos, vertybių, rasės ar kultūros ypatumų [2]. Kiekvieno žmogaus kultūra yra unikali, todėl prisitaikyti prie kiekvieno individo poreikių teikiant kokybiškas slaugos paslaugas yra sudėtinga. Skirtingų kultūrų asmenų požiūris į sveikatą, ligą, negalią, gimimą ir mirtį gali būti skirtingas [3]. Kad galėtų teikti geresnes slaugos paslaugas, slaugytojai turėtų atsižvelgti į rasę, etninę kilmę ir kultūrą [4]. Kultūriškai jautri slauga teikiant sveikatos priežiūros paslaugas laikoma ne privilegija, o žmogaus teise [5], tad kultūrinė kompetencija tapo tarptautiniu reikalavimu [6].

Slaugytojai, nesuvokiantys kultūriškai tinkamos priežiūros vertės ir svarbos, negali teikti kokybiškų sveikatos priežiūros paslaugų [4]. Slaugytojų žinių ir įgūdžių, kaip veiksmingai bendrauti su skirtingų kultūrų pacientais, trūkumas gali pabloginti santykius su pacientais ir daryti neigiamą įtaką slaugos paslaugų kokybei. Kultūriniai ir kalbiniai slaugos paslaugų teikėjų ir gavėjų skirtumai gali lemti nesusipratimus, kelti pacientų nusivylimą ir nepasitikėjimą, mažinti pasitenkinimą gaunamomis paslaugomis. Priešingai, padidėjusi slaugytojų kultūrinė kompetencija yra siejama su didesniu pacientų pasitenkinimu. Sveikatos priežiūros darbuotojų kultūrinės kompetencijos tobulinimas yra viena seniausių ir labiausiai paplitusių kultūrinės kompetencijos problemų [7].

Remiantis tyrimo protokolu [8], atliktas bandomasis tyrimas naudojant slaugytojų kultūrinės kompetencijos skalę (angl. Nurse Cultural Competence Scale), kuris atskleidė

slaugytojų kultūrinės kompetencijos konceptualizacijos problema. Kultūrinės kompetencijos skalėje vartojamos tokios sąvokos, kaip kultūrinis pagrindas, kultūrinis sąmoningumas, kultūrinės žinios, kultūrinis jautrumas, kultūriniai įgūdžiai, kurios daugeliui respondentų buvo sunkiai suprantamos, suprantamos neteisingai arba kaip sinonimai. Todėl siekiant ugdyti slaugytojų kultūrinę kompetenciją, svarbu išanalizuoti kultūrinės kompetencijos koncepciją.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti kultūrinę kompetenciją teikiant slaugos paslaugas pacientams.

Tyrimo medžiaga ir metodai

Tyrimo metu buvo taikomas turinio analizės metodas, naudojamas analizuoti tekstinę formą turinčius tyrimo duomenis. Tyrimui reikalingi duomenys buvo renkami remiantis naujausiais moksliniais šaltiniais apie tarpkultūrinę kompetenciją sveikatos priežiūros srityje. 2022 m. spalio mėnesį buvo atlikta sisteminė literatūros paieška PubMed, EBSCO, Google Scholar duomenų bazėse pagal paieškos žodžius anglų kalba: ((cultural competence) OR (transcultural competence)) OR (nurses cultural competence) OR (cultural awareness) OR (cultural background) OR (cultural knowledge) AND (health care workers) OR (cultural sensitivity) OR (cultural skills)). Įtraukimo kriterijai: straipsniai ne senesni nei 2012 m., straipsniai apie tarpkultūrinę kompetenciją, straipsniai anglų kalba, viso teksto straipsniai. Atmetimo kriterijai: mokami straipsniai bei straipsniai, nesusiję su nagrinėjama tema. Atlikus paiešką PubMed bazėje rasti 492 straipsniai, o Google Scholar – 880, iš viso – 1 372. Pašalinus 374 dublikatus, buvo analizuojamas viso teksto straipsnių tinkamumas. 683 straipsniai nebuvo įtraukti į tyrimą, nes neatitiko nusistatytų įtraukimo kriterijų – buvo mokami, senesni nei 2012 metų arba analizuojamos slaugos studentų kultūrinės kompetencijos. Analizei įtraukti 27 viešai prieinami viso teksto straipsniai, atitikę nagrinėjamą temą.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Kultūrinės kompetencijos konceptualizacija. Kultūrinės kompetencijos sąvoka slaugos literatūroje pirmą kartą pasirodė 9 dešimtmetyje. Nuo to laiko slaugos ir sveikatos priežiūros mokslininkai kultūrinės kompetencijos koncepcijai skyrė daug dėmesio iš dalies dėl didėjančios išsivysčiusių šalių gyventojų įvairovės. Slauga turėtų būti orientuota į socialinius, kultūrinius ir biologinius sveikatą lemiančius veiksnius, kad visiems būtų užtikrintos vienodos sveikatos priežiūros sąlygos. Siekiant sveikatos lygybės, būtina kokybiška tarpkultūrinė slauga, aiškiai nukreipta į struktūrinės sveikatos kliūtis, pavyzdžiui, diskriminaciją [9]. Slaugos kultūrinės kompetencijos modeliai sukurti siekiant teikti kultūriškai suderintas ir kompetentingas sveikatos priežiūros

paslaugas bet kokios rasės, etninės ar kultūrinės grupės pacientams [6]. Slaugytojas, teikdamas kultūriškai kompetentingą priežiūrą, turi pademonstruoti (įgyvendinti) 4 pagrindinius asmens kultūros komponentus: kultūrinį sąmoningumą, kultūros žinias, kultūrinį jautrumą ir kultūrinius įgūdžius [10]. Tarpkultūrinės kompetencijos, kultūrinio pagrindo bei tarpkultūrinės kompetencijos pagrindinių asmens kultūros komponentų aprašymai pateikiami 1 lentelėje.

Remdamiesi įvairių šalių autorių suformuluotais tarpkultūrinės kompetencijos ir jos žinių sąvokų apibrėžimais (1 lentelė), galime daryti išvadą, kad tarpkultūrinė kompetencija – tai sudėtingas ir nuolatinis procesas, kurio metu išryškėja pagrindinis bendravimo gebėjimas – gebėjimas bendrauti su skirtingų kultūrų pacientais. Šio proceso metu svarbu pripažinti, vertinti ir gerbti pacientų vertybes, pageidavimus ir išreikštus poreikius, nustatyti tarpkultūrinius visuomenės skirtumus ir rasti bendravimo galimybes su skirtingų kultūrų žmonėmis [13]. Svarbu, jog sveikatos priežiūros specialistai suprastų ryšį tarp įvairių tautų kultūrinių įsitikinimų ir elgesio bei ugdytų įgūdžius, kad būtų pagerinta sveikatos priežiūros kokybė [4]. Tarpkultūrinė kompetencija turi daugybę apibrėžimų, ją galima apibūdinti kaip nuolat kintantį dalyką, kuris daro įtaką mąstymui ir elgsenai, bendraujant su kitais žmonėmis [12]. Kultūrinė kompetencija suprantama kaip sudėtingas žinių, požiūrio ir įgūdžių, padedančių bendrauti tarpkultūriniu lygmeniu, procesas.

Kultūrinės kompetencijos įtaka slaugos paslaugų teikimui. Siekiant teikti į asmenį orientuotą sveikatos priežiūrą, labai svarbu suprasti įvairias sveikatos, ligos ir elgesio interpretacijas. Šioms interpretacijoms įtaką daro įvairūs sociokultūrinės įvairovės procesai, tokie kaip papročiai, etninė tapatybė, kalba, lytis, socialinė ir ekonominė padėtis ir seksualinė orientacija, todėl labai svarbu, kad slaugytojas būtų kultūriškai kompetentingas bendraudamas su kitos tautybės pacientu, kad suteiktų kokybišką bei reikiamą pagalbą, priklausiančią nuo jo religinių, socialinių, ekonominių bei lytinių pažiūrų [22].

Kultūrinis pagrindas lemia žmogaus vertybes, įsitikinimus, tam tikras taisykles [15], todėl normalu, kad skirtingų kultūrų pacientai skirtingai suvokia daugelį dalykų – sveikatą, ligą, bendravimo kultūrą ir kt. Kultūrinis pagrindas arba kultūrinė aplinka gali būti formuojama šeimos, visuomenės ar organizacijos lygmeniu [19], siejamas su šalimis ir regionais.

Kinijoje atliktame tyrime pateikiamas pavyzdys, kai į ligoninę paguldomas Amerikos pilietis, kurio kultūriniai įsitikinimai skiriasi nuo Kinijoje gyvenančių žmonių. Slaugytojas, mokantis anglų kalbą, pirmiausia išsiaiškina paciento kultūrinį pagrindą. Klausia paciento apie mitybos įpročius, įsitikinimus, vertybes bei kitus kultūrinius įpročius.

1 lentelė. Tarpkultūrinės kompetencijos ir jos komponentų konceptualizacija.

Tarpkultūrinė kompetencija	
Curtis ir kt., 2019, Naujoji Zelandija [11]	Gebėjimas bendrauti su žmonėmis, kilusiais iš įvairių kultūrų
Henderson ir kt., 2018, Australija [12]	Tai sudėtingas žinių, požiūrių ir įgūdžių, padedančių bendrauti tarpkultūriniu lygmeniu ir veiksmingai bendrauti su kitais žmonėmis, kompleksas
Lin, Lee ir Huang, 2017, Taivanas [13]	Gebėjimas nustatyti tarpkultūrinius visuomenės skirtumus ir rasti bendravimo galimybes su skirtingų kultūrų žmonėmis
Perng, Watson, 2012, Taivanas [14]	Kultūrinė kompetencija - tai nuolatinis procesas, kai slaugytojas teikia slaugą, atitinkančią paciento kultūrinį kontekstą
Kultūrinis pagrindas	
Sharifi, Adib-Hajbaghery, Najafi, 2019, Iranas [6]	Tai aplinka, kurioje žmogus užaugo ir kokias vertybės ta aplinka jam suformavo
IGI Gobar Dictionary [15]	Kultūrinis pagrindas apima visus įsitikinimus, vertybes, stereotipus ir taisykles, apibūdinančias visuomenės narius ir skiriančias ją nuo kitų visuomenių
IGI Gobar Dictionary [15]	Tai socialiai perduotų elgesio modelių, menų, įsitikinimų, institucijų ir visų kitų žmogaus darbo ir mąstymo produktų visuma, kurioje žmogus užaugo ir kuriai jis priklauso
Kultūrinis sąmoningumas	
Sharifi, Adib-Hajbaghery, Najafi, 2019, Iranas [6]	Tai savo išankstinių nuostatų ir kitų įsitikinimų ir vertybių įvertinimas
Shepherd ir kt., 2019, JAV [16]	Tai veiksminga tarpkultūrinė pacientų priežiūra, turėjimas kultūrinių žinių apie papročius, normas ir vertybes, būtinas nustatant ir atliekant paciento slaugos procesus, identifikavus jam pasireiškiančias sveikatos problemas ir slaugos poreikius
Sharifi, Adib-Hajbaghery, Najafi, 2019, Iranas [6]	Tai nuolatinis informacijos apie skirtingas kultūras kaupimas. Žinios apie su sveikata susijusius įsitikinimus, kultūrinės vertybes, ligų dažnumą ir paplitimą bei gydymo veiksmingumą. Tokių žinių turėjimas ir išmanymas padeda sveikatos priežiūros paslaugų teikėjams suprasti, kaip pacientai mąsto ir elgiasi ligos metu ir į kokius dalykus reikėtų atkreipti dėmesį, priimant sprendimus dėl pacientų iš skirtingų etninių grupių priežiūros
Curtis ir kt., 2019, Naujoji Zelandija [11]	Pagrindinių kultūrinių skirtumų pripažinimas
Lu, Wan, 2018, Singapūras [17]	Tai skirtingų kultūrų poveikio ir įtakos suvokimas ir gerbimas, kuris padeda medicinos personalui išvengti neteisingo žmonių vertinimo, padeda rasti kelią geresniam komunikavimui bei socialinių ir sveikatos poreikių vertinimui
Almutairi, McCharty, Gardner, 2016, Saudo Arabija [18]	Kultūrinio sąmoningumo terminas apima mokymąsi apie pasaulėžiūrą, kalbas ir kitus kultūrų komponentus, kurie skiriasi nuo savosios, bet yra būtini kultūrinei kompetencijai
Perng, Watson, 2012, Taivanas [14]	Tai slaugytojų supratimas apie savo ir kitų kultūrinio konteksto panašumus ir skirtumus bei savo išankstinių nuostatų pripažinimas
Kultūros žinios	
Amerikos psichologų asociacijos žodynas, 2022, JAV [19]	Tai etniniai, religiniai, rasiniai, lyties, kalbiniai ar kiti socialiniai ir ekonominiai veiksniai ir vertybės, kurios lemia asmens auklėjimą ir augimą bendruomenėse
Bostic ir kt., 2021, Kanada [20]	Tai nuolatinis žinių siekimas apie įvairias kultūrinės grupes
Sharifi, Adib-Hajbaghery, Najafi, 2019, Iranas [6]	Tai nuolatinis informacijos apie skirtingas kultūras kaupimas. Jos apima konceptualių ir teorinių pagrindų, padedančių apdoroti duomenis, mokymąsi. Kultūrinės žinios yra kultūros supratimo pagrindas
Perng, Watson, 2012, Taivanas [14]	Tai slaugytojų žinios, kaip gauti informacijos apie įvairias grupes ir jų kultūrą, pavyzdžiui, apie sveikatos įsitikinimus, kultūrinės vertybes
Kultūrinis jautrumas	
Amerikos psichologų asociacijos žodynas, 2022, JAV [19]	Tai kultūrinės, etninės, rasinės ar kitos grupės vertybių, normų ir įsitikinimų suvokimas ir vertinimas kartu su gebėjimu bendrauti ir komunikuoti su kitos tautybės žmogumi
Sharifi, Adib-Hajbaghery, Najafi, 2019, Iranas [6]	Tai kultūrinės įvairovės vertinimas ir gerbimas. Kultūrinio jautrumo bruožai yra žinios, dėmesys, supratimas, pagarba ir intervencijų optimizavimas, atsižvelgiant į pacientų kultūrinius poreikius. Kultūrinis jautrumas padeda slaugytojams suprasti, kaip pacientų požiūris ir pažiūros veikia jų elgesį
Aghajari ir kt., 2019, Iranas [21]	Tai sąvoka, apibrėžianti žmonių priėmimo tokių, kokie jie yra, savybę, su bendru požiūriu į nuolatinį tobulėjimą, leidžianti žmogui atskirti ir priimti skirtingas kultūras
Perng, Watson, 2012, Taivanas [14]	Tai slaugytojų supratimas apie kliento įsitikinimus, jo kultūros vertinimas ir pagarba jos įtakai kliento elgesiui
Kultūriniai įgūdžiai	
Bostic ir kt., 2021, Kanada [20]	Tai gebėjimas jau turimas žinias ir įgūdžius pritaikyti ir panaudoti kultūriškai kompetentingai, bendraujant su kitais žmonėmis
Sharifi, Adib-Hajbaghery, Najafi, 2019, Iranas [6]	Tai gebėjimas veiksmingai bendrauti su kitų kultūrų atstovais. Šis gebėjimas - tai atsižvelgimas į skirtingus įsitikinimus, vertybes ir metodus, planuojant ir teikiant priežiūrą
Perng, Watson, 2012, Taivanas [14]	Tai slaugytojų gebėjimas atlikti kliento kultūrinį vertinimą, bendrauti su klientu naudojant išteklius ir teikti tinkamą priežiūrą, neturint išankstinio nusistatymo

Su pacientu aptaria slaugos planą, medikamentų vartojimą, pateikia rekomendacijas, susijusias su pacientui įprastu gyvenimo būdu, nemėgindamas keisti jo gyvenimo būdo ar įsitikinimų, sutinkamai su Kinijos kultūra. Aprašomas ir kitas pavyzdys, kai slaugytoja, nemokanti kalbėti angliškai, slaugė krikščionį amerikietį. Bendraudama su pacientu, paprastai naudojo kūno kalbą ir paveikslėlius, tačiau kiekvieną kartą, kai pacientui kildavo su sveikata susijusių klausimų, ji mandagiai šypsojosi, bet atsakyti nemokėjo, todėl pacientas nustojo klausinėti apie tolesnį gydymą ir paprašė kito slaugytojo, su kuriuo galėtų susikalbėti. Abu atvejai pateikti palyginimui, pirmasis pateiktas kaip pavyzdinis. Slaugytojas gebėjo pacientui suteikti kultūriškai kompetentingą priežiūrą, pritaikęs žinias apie kultūrinį sąmoningumą bei jautrumą. Antrasis atvejis iliustruoja „blogąją patirtį“, nes slaugytoja negebėjo išpildyti paciento lūkesčių, susijusių su gydymo procesu bei tarpkultūrine kompetencija [23].

Kultūrinis sąmoningumas reikalingas tam, kad būtų galima suvokti skirtumus tarp savęs ir žmonių iš skirtingų šalių, kultūrų, turinčių unikalių vertybių. Kultūrinis sąmoningumas padeda visuomenei įvertinti savo išankstines nuostatas ir kitų įsitikinimus ir vertybes. Jei žmogus neturi kultūrinio sąmoningumo suvokimo, yra galimybė, kad jis primes savo kultūrinius įsitikinimus, vertybes bei elgesio modelius.

Suomijoje atliktame tyrime mokslininkai nustatė, jog svarbu, kad pacientai patys dalyvautų savo slaugoje, o slaugytojai gerbtų pacientų nuomonę, jų vertybes ir įsitikinimus. Tyrimas parodė, kad gerų slaugytojo ir paciento santykių būtina sąlyga yra abipusė pagarba vienas kito kultūrai. Atkreiptas dėmesys į žinių apie paciento kultūrą trūkumą. Rūpestingi santykiai gali būti užmegzti, jei slaugytojai plėtos savo žinias ir supratimą apie kitų kultūrų pacientus. Tyrime teigiama, kad slaugytojams sunku bendrauti su pacientais padedamiems vertėjo, nes bendraujama talkinant kitam asmeniui. Problemų gali kilti, jei vertėjas nesugeba paaiškinti planuojamos paciento priežiūros, ar jei pacientas nepasitiki vertėju [24].

Jungtinėse Amerikos Valstijose atliktame tyrime teigiama, kad ne visi sveikatos priežiūros darbuotojai supranta apie kitas kultūras ir išmano jų naudojamus gydymo būdus. Kai kurie respondentai manė, kad kultūriniai ar liaudiški gydymo metodai prieštarauja tradiciniams tos šalies gydymo metodams ir kenkia pacientui [16].

Kultūrinės žinios yra kultūros supratimo pagrindas. Svarbu suvokti kitų kultūrinių pagrindų pacientų pasaulėžiūrą, kalbą ir kitus kultūrų komponentus. Žinios padeda slaugytojams suprasti, kaip pacientai mąsto ir elgiasi ligos metu, į kokius dalykus reikėtų atkreipti dėmesį priimant sprendimus dėl skirtingų etninių grupių pacientų priežiūros [16].

Australijoje atliktas kokybinis tyrimas, kuriame dalyvavo

slaugytojai, dirbantys su pabėgėliais, atskleidė jų patirtį rūpinantis žmonėmis, turinčiais ypatingų sveikatos priežiūros poreikių. Pabėgėliai turėjo sudėtingų sveikatos problemų ir patyrė įvairių sunkumų persikėlę į naują šalį ir tapę jos nuolatiniiais gyventojais. Slaugytojai teigė, kad pabėgėliai turėjo imunizacijos stokos ir kitų sveikatos problemų, tokių kaip akių, dantų ligos ar mitybos pokyčiai, sutrikdę tuštinimąsi. Nedidelis skaičius pabėgėlių buvo užsikrėtę žmogaus imunodeficito virusu (ŽIV), daugelis nesuspajinę su šalies sveikatos priežiūra ir jiems buvo sunku adaptuotis prie naujos sistemos. Šių sudėtingų sveikatos poreikių iššūkis yra tas, kad pabėgėliai turi sveikatos problemų ir nežino kur kreiptis, norint gauti sveikatos priežiūros paslaugas [25].

Kultūrinis jautrumas padeda slaugytojams suprasti, kaip pacientų požiūris ir pažiūros veikia jų elgesį ir, atsižvelgiant į tai, taikyti atitinkamus slaugos modelius [6]. Kultūriškai jautrus slaugytojas turi teikti sveikatos priežiūros paslaugas nepaisydamas savo vidinių nuostatų, diskriminacijos ar netolerancijos kitą kultūrinį pagrindą turinčiam pacientui. Bendravimas su pacientais turi būti grįstas pagarba ir bendradarbiavimu [26].-

Ispanijoje atliktame kokybiniame tyrime, kuriame buvo apklausiami slaugos studentai ir slaugytojai (angl. Nursing students' experience of learning cultural competence) buvo teigiama, kad pacientai, gaudami kultūriškai jautrią priežiūrą, tokią kaip įsitikinimų, vertybių gerbimą, jaučia didesnę pasitenkinimą gaunamomis paslaugomis. Vienas iš tyrimo dalyvių teigė, kad „kultūriniu požiūriu labai dažnai galvojame apie odos spalvą ar religiją, tačiau kultūriniu požiūriu pacientas gali būti belgas ar vokiečių ir tarp jų bus didžiulis kultūrinis skirtumas“. Kitas tyrimo dalyvis sakė taip: „Mes visada galvojame tik apie save ir manome, kad mūsų kultūra yra geriausia ne tik mums, bet ir visiems“. Tame pačiame straipsnyje aprašomas atvejis moters, kurios nėštumas kėlė grėsmę gyvybei, tačiau ji nesutiko nutraukti nėštumo dėl religinių įsitikinimų ir po apžiūros išvyko namo [9]. Tai rodo kad skirtingos kultūros formuoja skirtingą gyvenimo būdą, kuris gali pagerinti arba pabloginti sveikatos būklę.

Nors egzistuoja kliūtys, trukdančios teikti kultūriniu požiūriu jautrią slaugą, geresnis kultūrinės kompetencijos supratimas yra labai svarbus siekiant sukurti realius švietimo ir mokymo metodus, kurie užtikrintų kokybišką profesionalią slaugos praktiką vis įvairesnėms gyventojų grupėms [27].

Kultūriniai įgūdžiai svarbūs gebėjimui veiksmingai bendrauti su kitų kultūrų atstovais sistemint ir taikant turimas žinias. Tai gebėjimas atsižvelgti į skirtingus pacientų įsitikinimus, vertybes ir metodus, planuojant ir teikiant priežiūrą [6].

Amerikoje atlikto tyrimo metu buvo pateiktas tarpkultūrinės kompetencijos pavyzdys. Slaugytojui buvo paskirta

suleisti vaistus islamo tikėjimą priėmusiai pacientei, kuri atsisakė leisti vaistus, nes šalia jos nebuvo vyro. Musulmonai laikosi griežtų taisyklių dėl moterų gydymo, jas turi lydėti vyriškos lyties giminaičiai arba vyras. Jos gali nenorėti nusirengti tam tikrų drabužių, nors tai gali būti būtina gydymo procesui. Slaugytojas tyrimo metu pripažino, kad teikiant kultūriškai kompetentingą priežiūrą, tikslas yra ne pakeisti pacientų įsitikinimus, bet prisitaikyti prie jų, suprasti ir išmokyti priimti apgalvotus sprendimus, susijusius su sveikata [10].

Kokybiškos, saugios ir efektyvios pacientų sveikatos priežiūros teikimas yra pagrindiniai sveikatos priežiūros paslaugų prioritetai visame pasaulyje. Slaugytojai dažnai susiduria su iššūkiu teikti fizinę, holistinę ir ekonomiškai efektyvią sveikatos priežiūrą visoms kultūrinėms gyventojų grupėms. Siekiant į asmenį orientuotos priežiūros, labai svarbu suprasti įvairias sveikatos, ligos ir elgesio interpretacijas, kurioms įtaką daro įvairūs sociokultūrinės įvairovės procesai, tokie kaip papročiai, etninė tapatybė, kalba, lytis, socialinė ir ekonominė padėtis bei seksualinė orientacija [22]. Kultūrinė kompetencija suprantama kaip nuolatinų gebėjimų ir pajėgumų augimas, skirtas teikti saugią ir kokybišką priežiūrą įvairių kultūrų pacientams.

Išvados

1. Kultūrinė kompetencija suprantama kaip žinių, požiūrio ir įgūdžių procesas bendraujant su skirtingų kultūrų pacientais, kurio metu svarbu vertinti, gerbti kitų kultūrų pacientų vertybes, poreikius. Sveikatos priežiūros specialistams, o ypač slaugytojams, svarbu suprasti, kas yra kultūrinė kompetencija, kokie komponentai ją sudaro, kaip ugdyti kultūrinę kompetenciją, siekiant suteikti kokybiškas, į asmenį orientuotas sveikatos priežiūros paslaugas įvairių kultūrų pacientams.

2. Dažniausiai vartojamos kultūrinės kompetencijos žinių sąvokos – kultūrinis sąmoningumas, kultūrinės žinios, kultūrinis jautrumas, kultūriniai įgūdžiai, kultūrinis pagrindas yra susijusios tarpusavyje ir visos deklaruoja kultūrinės kompetencijos svarbą, jos ugdymą bei gebėjimą suteikti kuo kokybiškesnes sveikatos priežiūros paslaugas asmenims, nepriklausomai nuo tikėjimo, vertybių, religijos ar rasės.

3. Sveikatos priežiūros specialistai, prieš teikdami sveikatos priežiūros paslaugas, pirmiausia turi išsiaiškinti paciento kultūrinį pagrindą, kuris palengvintų bendravimą su skirtingų kultūrų pacientais, padėtų tinkamai surinkti sveikatos duomenis, nustatyti slaugos poreikius ir parengti jiems pritaikytą slaugos planą. Skirtingas kultūrinis pagrindas formuoja skirtingą suvokimą apie ligą, sveikatą, bendravimą, mitybą ir kitas ypatybes, todėl svarbu tinkamai jį suvokti, nes nuo to priklauso sveikatos paslaugų kokybė.

Literatūra

- 2021 m. migracijos metraštis. Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2022.
https://www.migracija.lt/documents/20123/0/Migracijos+metra%C5%A1tis_2021+m._2022-0623+EG.pdf/05cda58e-497b-28f5-6c61-c0ee4baed288?t=1656313104737
- Çağlar S, Bilgili N. Transcultural Nursing Care in Turkey. *Flornce Nightingale J Nurs* 2020;28(1):110-23.
<https://doi.org/10.5152/FNJN.2020.18008>
- Ray MA. *Transcultural Caring Dynamics in Nursing and Health Care*. Philadelphia 2016:471.
- Maňhalová J, Tóthová V. The potential use of conceptual models of cultural competence in the nursing profession. *Kontakt* 2016;18(2):e69-74.
<https://doi.org/10.1016/j.kontakt.2016.03.002>
- Prosen M. Introducing Transcultural Nursing Education: Implementation of Transcultural Nursing in the Postgraduate Nursing Curriculum. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2015;174:149-55.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.640>
- Sharifi N, Adib-Hajbaghery M, Najafi M. Cultural competence in nursing: A concept analysis. *International Journal of Nursing Studies* 2019;99:103386.
<https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2019.103386>
- Jongen C, McCalman J, Bainbridge R. Health workforce cultural competency interventions: a systematic scoping review. *BMC Health Serv Res* 2018;18:232.
<https://doi.org/10.1186/s12913-018-3001-5>
- El Arab RA, Urbanavice R, Jakavonyte-Akstinienė A, Skvarcevs-kaja M, Austys D, Mateos JT, et al. Cultural competency among Lithuanian nurses and preparedness to work with intercultural immigrants: A quantitative study protocol. *Frontiers in Public Health* 2022;10.
<https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.1025508>
- Antón-Solanas I, Huércanos-Esparza I, Hamam-Alcober N, Vanceulebroeck V, Dehaes S, Kalkan I, et al. Nursing Lecturers' Perception and Experience of Teaching Cultural Competence: A European Qualitative Study. *Int J Environ Res Public Health* 2021;18(3):1357.
<https://doi.org/10.3390/ijerph18031357>
- Darnell LK, Hickson SV. Cultural Competent Patient-Centered Nursing Care. *Nursing Clinics of North America* 2015;50(1):99-108.
<https://doi.org/10.1016/j.cnur.2014.10.008>
- Curtis E, Jones R, Tipene-Leach D, Walker C, Loring B, Paine SJ, et al. Why cultural safety rather than cultural competency is required to achieve health equity: a literature review and recommended definition. *International Journal for Equity in Health* 2019;18(1):174.
<https://doi.org/10.1186/s12939-019-1082-3>
- Henderson S, Horne M, Hills R, Kendall E. Cultural competence in healthcare in the community: A concept analysis.

- 2018;26(4):590-603.
<https://doi.org/10.1111/hsc.12556>
13. Lin CJ, Lee CK, Huang MC. Cultural Competence of Healthcare Providers: A Systematic Review of Assessment Instruments. *J Nurs Res* 2017;25(3):174-186.
<https://doi.org/10.1097/JNR.000000000000153>
 14. Perng SJ, Watson R. Construct validation of the Nurse Cultural Competence Scale: a hierarchy of abilities. *J Clin Nurs* 2012;21(11-12):1678-84.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2011.03933.x>
 15. IGI global. What is Cultural Background | IGI Global.
<https://www.igi-global.com/dictionary/ipad/6367>
 16. Shepherd SM. Cultural awareness workshops: limitations and practical consequences. *BMC Medical Education* 2019;19(1):14.
<https://doi.org/10.1186/s12909-018-1450-5>
 17. Lu C, Wan C. Cultural Self-Awareness as Awareness of Culture's Influence on the Self: Implications for Cultural Identification and Well-Being. *Pers Soc Psychol Bull* 2018;44(6):823-37.
<https://doi.org/10.1177/0146167217752117>
 18. Almutairi AF, McCarthy A, Gardner GE. Understanding Cultural Competence in a Multicultural Nursing Workforce: Registered Nurses' Experience in Saudi Arabia. *J Transcult Nurs* 2015;26(1):16-23.
<https://doi.org/10.1177/1043659614523992>
 19. APA Dictionary of Psychology. <https://dictionary.apa.org/>
 20. Bostick GP, Norman KE, Sharma A, Toxopeus R, Irwin G, Dhillon R. Improving Cultural Knowledge to Facilitate Cultural Adaptation of Pain Management in a Culturally and Linguistically Diverse Community. *Physiother Can* 2021;73(1):19-25.
<https://doi.org/10.3138/ptc-2019-0027>
 21. Aghajari P, Valizadeh L, Zamanzadeh V, Ghahramanian A, Foronda C. Cultural sensitivity in paediatric nursing care: a concept analysis using the Hybrid method. *Scand J Caring Sci* 2019;33(3):609-20.
<https://doi.org/10.1111/scs.12654>
 22. Markey K, Okantey C. Nurturing cultural competence in nurse education through a values-based learning approach. *Nurse Education in Practice* 2019;38:153-6.
<https://doi.org/10.1016/j.nepr.2019.06.011>
 23. Duan-Ying Cai. A concept analysis of cultural competence . Elsevier Enhanced Reader. *International Journal Nursing Sciences* 2016;3(3):268-273.
<https://doi.org/10.1016/j.ijnss.2016.08.002>
 24. Hemberg JAV, Vilander S. Cultural and communicative competence in the caring relationship with patients from another culture. *Scand J Caring Sci* 2017;31(4):822-9.
<https://doi.org/10.1111/scs.12403>
 25. Ogunsiji O, Ng Chok H, Mashingaidze G, Wilkes L. "I am still passionate despite the challenges": Nurses navigating the care for refugees. *Journal of Clinical Nursing* 2018;27(17-18):3335-44.
<https://doi.org/10.1111/jocn.13863>
 26. Mahmood MA, Khan KS, Moss JR. Applying Public Health Principles to Better Manage the COVID-19 Pandemic: "Community Participation, " "Equity, " and "Cultural Sensitivity". *Asia Pac J Public Health*. 2021;33(8):951-2.
<https://doi.org/10.1177/10105395211001223>
 27. Young S, Guo KL. Cultural Diversity Training: The Necessity of Cultural Competence for Health Care Providers and in Nursing Practice. *Health Care Manag* 2020;39(2):100-8.
<https://doi.org/10.1097/HCM.000000000000294>

CULTURAL COMPETENCE IN NURSING CARE FOR PATIENTS

K. Tamutyté, R. Urbanavičė, N. Istomina

Keywords: nurses' cultural competence, cultural background, cultural awareness, cultural knowledge, cultural sensitivity, cultural skills.

Summary

In recent years we have seen an increase in the cultural diversity in society due to reasons such as political conflicts, growing migration and globalisation, just to name a few. People of different nationalities have different attitudes towards health and illness, and different health needs or expectations. Nurses need to adapt to the increase in cultural diversity, develop intercultural competence skills, enhance cultural knowledge and skills, and develop cultural sensitivity in order to be able to develop and apply a patient-centered and culturally adapted care plan for patients regardless of their cultural, ethnic, religious or other differences.

The aim of the study is to analyze cultural competence in nursing care.

Methods. A literature search was conducted in PubMed, Google Scholar, EBSCO databases. According to the selection criteria, a total of 25 full-text publications relevant to the topic of the study were selected. An exploratory review and analysis of the scientific literature was conducted.

Results. Cultural competence in the field of knowledge is commonly used concepts such as cultural awareness, cultural knowledge, cultural sensitivity, and cultural skills, which are important for the provision of nursing care to patients from other cultures. Many patients' beliefs and behaviors related to health and illness are determined by their cultural values. Patients, regardless of race, religion, beliefs, values, or faith, must receive quality nursing care. Therefore, the nurse must be culturally educated, understand the health and illness beliefs of patients from different cultural backgrounds, and be able to identify nursing needs, as this not only affects the quality of care provided, but also the health of the recipient, the patient.

Correspondence to: rita.urbanavice@mf.vu.lt

Gauta 2023-02-27